

„והנני המסיים דברי בברכה רבה אל ר"ג שי' ואל מנהלי הישיבה הק' כי יזכו להעמיד תלמידים הגונים, כמאמר הכתוב „דוד לדור ישבח מעשיך“, אפשר לומר כי החיוב הוא על כל דור ודור להגיד ולהנחיל התורה הקדושה [לדור הבא] ולהגיד גבורותיו גבורות התורה. ככה יזכו המה עם ר"ג יחד. ובזכות זה נזכה להינצל מחבלו של משיח ונזכה לראות בגאולתנו ובביאת משיחנו אמון.

„הנני הדושת"ה המחבבו כאב את בנו, והמברכו:

ברוך דוב לייבאוויטש

ר"מ בהישיבה הק', כנסת בית יצחק"

י"ב שבט צ"ח.

על אגרת נלבבה זו שמר רבי שלמה היימאן כעל קמיע יקרה. מגודל חביבות נהג להחזיקה בנרתיק הטלית והתפילין שלו. וימצאנה התלמידים בתוכו אחרי שכבר נתבקש רבי שלמה למתיבתא דרקיעא.

בעל „צמח דוד“

אחרי יציאת רבי שלמה היימאן לוילנא, הביא רבי אלחנן, בשנת תרפ"ח, במקומו את רבי דוד הכהן רפפורט, שתרם הרבה להפראת הלימוד העיוני בישיבה, וקשר את גורלו עמה לכל ימיו. רבי אלחנן התבטא אודותיו באחד הימים, כשהיה משוחח עם רבי יהודה לייב פיין גאב"ד סלונים, כדברים האלה: „יודע רבי דוד ללמוד דף גמרא בבהירות כסבו רבי עקיבא איגר בשעתו“.

רבי דוד רפפורט שנולד שנת תר"ן בערך, בעיר הגדולה מינסק, היה מצד אביו נין ונכד לרבי עקיבא איגר, ומצד אמו נצר מיוצאי חלציו של הגר"א. האב, רבי עקיבא רפפורט, שנקרא על שם סבא, היה בעצמו מגדולי תורה ואחרי שטולטל ממינסק במלחמת העולם א' נתכהן לרב הקהלה החרדית בדנציג. הבן רבי דוד, שהצטיין מילדותו בכשרונות עילויים, באה לו גדולתו בתורה מכוחות עצמיים, כמעט בלא רב ומורה דרך, בעיקר הודות ליגיעתו בצנעה – בבחינת מה שדרשו חז"ל מן הכתוב „חמוקי ירכיך" – בבתי מדרשות ובקלויזים של מינסק. פיו לא פסק מגירסא, ביום ובלילה, אך בבית הוריו העמיד פנים כאילו בלילות הוא ישן שנת־ישרים, בעוד שלמעשה נהג להמתין עד שכל בני המשפחה

19. ראה: סוכה דף מ"ט ע"ב.

נרדמים, ואז לחמוק בחשאי אל בית-המדרש שנמצא בקירבת מקום, ללמוד בהתמדה ובחשק עד קרוב לעלות השחר, ושוב לחזור הביתה לחטוף תנומה קלה עד שעת היקיצה ביחד עם כולם²⁰.

אחרי שהות קצרה בדנציג, בבית אבא, הלך רבי דוד להסתופף בצל חכמי וילנא. משם בא ללמוד בישיבת פוניבז' כשתלמודו בידו, בקי ומעמיק בכל חדרי הש"ס, ובאמתחתו חיבור נפלא בשם „צמח דוד" על תשובות וחידושי סבו רבי עקיבא אייגר. כן גילה בקיאות נדירה במילין דעלמא ובמדעים; היה שולט במספר שפות ויודע אף את לשון החרטומים במצרים. כעבור שנתיים הצטרף לסגל הלומדים בכולל „בית ישראל" דסלובודקה, ובהכרעת ה„סבא" רבי נטע הירש פינקל, הדפיסו מכספי הכולל את ספרו הנזכר „צמח דוד" שהוציא מוניטין שלו ברבים. באותו זמן נשא את רעייתו הרבנית פרומא, בתו של הנגיד ומוקיר רבנן רבי חיים בר גרינגרס מקרמנצ'ג, שאחד מחתניו היה רבי שלמה הרכבי המשגיח הרוחני בישיבת „שער התורה" בגרודנה. בשנים הבאות אשר לן באותו עמק הלכה, עסק רבי דוד בחיבור ספרו הנפוש „מקדש דוד" חמשה חלקים²¹ (על עניני קדשים, טהרות, זרעים, סנהדרין ובית הבחירה) שהעמיד אותו בשורה הראשונה של בעלי-תריסין שבדור.

גדולתו הרוחנית, שדיברה ללבו של רבי אלחנן מכמה טעמים, הניעתו להזמין את רבי דוד שישמש ריש-מתיבתא ויגיד שיעורים ב„אהל תורה". לא הברק החיצוני שלו הכריע את הכף. הר"ן בדרשותיו²² מבאר טעם שהיה משה רבינו כבד פה וערל שפתיים, בכדי שלא יאמרו הבריות כי בכח אמנות-הדיבור שלו הצליח לשכנע אומה שלמה לקבל את התורה, אלא כפי האמת מפני ש„שכינה מדברת מתוך גרונו". גם כח-המשיכה של רבי דוד נבע מכך שבחידושו חיפש ומצא רק אמיתה של תורה, פשט, ישרות, והוא הדין בשיעוריו. במדה ניכרת קרוב היה דרך לימודו-עיונו לדרכו הספיציפית של רבי אלחנן, בעל הפשט,

20. הרב אשר כצמן: „אלה אזכרה" כרך ששי (ניו יורק תשכ"ה) עמ' 182.

21. החלק הראשון י"ל בפיטרקוב שנת תרפ"ח, החלק השני י"ל בבילגוריי שנת תרצ"ב, החלק השלישי בבילגוריי שנת תרצ"ה, והחלק הרביעי בבילגוריי תרח"ץ אצל המדפיס הנודע ר' נטע קרוננברג. את החלק החמישי לא הספיק לפרסם בדפוס וכתבי-היד נאבדו בשואה.

22. ראה דרשות הר"ן (מהד' וורשה) דרוש חמישי עמ' 29.

הרואה לעיניו תכלית ראשונה במעלה לייצב איתן את התלמידים בהכנת צורתא דשמעתא, ושוקד בעקביות לחצוב כל סברא והסבר הגיוניים מתוך הלימוד „על אתר“ דוקא.

אמנם רבי דוד, בגישתו המקורית, הרחיב את הדיבור בסוגיות ופשפש בהלכות יותר ממנו. בספריו רואים אותו, לפעמים, משתמש אף בסוגיא שלא במקומה ובראיות מירושלמי. אבל! הנקודה התכליתית כמעט אצל שניהם זהה: לגבש סברא, הגדרה, היוצאת דוקא מתוך פשוטי הדברים. גם רבי דוד נזהר מסיבוכים יתירים, אינו מפליג בחקירות לאין-סוף, מתרחק מפלפול עקר, ולעולם שומר על בהירות הרעיון והחידוש לבל יתערפלו.

כיון שבא לברנוביץ' התחלק עם רבי אלחנן בתפקידי ההוראה. רבי אלחנן גם הלאה לא פרק מעצמו את המעמסה שבאמירת שני שיעורים בכל יום, דף גמרא עם מפרשים, לפני התלמידים במחלקה החמישית והששית, כפי שהורגלו מיום יציאת רבי שלמה היימאן. נוסף לכך השמיע פעם בשבוע, לרוב בשבתות, את „שיעור הכללי“ לפני הבחורים הגדולים מן ה„קבוץ“. רבי דוד, לעומתו, הרצה רק פעמיים בשבוע – שיעור עיוני מעמיק – ושומעי-לקחו היו התלמידים המבוגרים בלבד. ובכל זאת ניכרו היטב רישומי השפעתו התלמודית בין כתלי הישיבה. שכן מלבד במועדי השיעורים, הקדיש הרבה מעיתותיו להדרכת התלמידים שבאו לביתו, על-מנת לשוחח בדברי תורה („שמועסין אין לערנען“) והיה מכוון ומטפח לבעלי כשרונות בחידוד חושיהם להבנה ישרה וליצירה עצמית. היה מאיר עיניהם בפשט וסולל לפנייהם הדרך לחדש בנבכי הגמרא סברות וביאורים פרי שכלם. שרידי תלמידיו שהגיעו לאמריקה אחרי השואה הדפיסו חוברת המכילה ארבעה משיעוריו בשם „אהל תורה“²³. כן נכלל קובץ של חידושיהם למסכתות שונות, מאשר רשמו שומעי-לקח מפיו, בספר „קובץ ענינים“ שהוציא לאור רבי זלמן דרורי מבני ברק²⁴.

אהבתו השופעת לתלמידיו, לכל בני תורה, היתה בגדר חזיון לא רגיל. בעצמו חי רבי דוד בדחקות מדהימה. משכורתו זעומה מאד. פרנסת ביתו בצמצום רב. אך באותו זמן התחלק בארוחותיו עם תלמידים להשביע רעבונם ושלשל

23. ברקלין תשכ"א.

24. ראה לעיל עמ' קל"ז במקורות מס' 55.



רבי דוד רפופורט, בעל „צמח דוד“

לידיהם את פרוטותיו האחרונות. בערבי שבתות נהג לצום דרך קבע מטעמי צדקות²⁵. מטעמי בריאות נהג לטייל הרבה ברגליו, כשמקל בידו, בעיר ומחוצה לה. במשך טיוליו שקע לרוב בעיוני-תורה עד כדי התפשטות החושים. בברנוביץ' רווח הסיפור המשעשע, שרבי דוד בטיולו פעם אחת נתקל בעמוד הטלגרף על אם הדרך, ומבלי-משים הפליט מפיו „סליחה“. אכן גם בשיא העיונים לא שכח להקדים שלום לכל איש שפגש בדרכו ולאחל „צפרא טבא“ במאור פנים אפילו לפשוטי-עם.

25. מפי תלמידו רבי שאול קרביץ המוסיף שלפעמים בראותו שמחפשים אחרי שלושה כוכבים לידע בבירור שכבר הגיע זמן ערבית זרו וקרא בבדיחותא: „אתם מבקשים להוציא את הספק מן הלב ואני בחולשתי מרגיש כי עוד מעט הלב יוצא מפני הספק...“

ענוותנותו של רבי דוד, שם דבר בין תלמידי ברנוביץ, עוברת כחוט-השני אף בספרו, החל מדף ה"שער" – שבו הוא מציג את עצמו כבן של "הרב לעדת החרדים בדנציג" ומעלים דבר כהונתו ר"מ בישיבה מפורסמת כ"אהל תורה" – וכלה בחידושים גופם, שהיה מנסחם בענוות-חן טיפוסית. "יש לעיין" – ביטוי זה רגיל בפיו, במקומות שהיה מתקשה להבינם, ואין במשמע לשון זה לא קושיא ולא "צריך עיון". בקושיא, בין פשוטה ובין "עצומה", יש מעין הבלטה. קושיא יפה יש בה לפעמים ענין מצד החידוש יותר מבתירוץ. אולם רבי דוד אינו מתגנדר בקושיותיו. לומד הוא לפי תומו, ומובן מאליו, שיש להבין את מה שלומדים. כאן, במקום זה, "יש לעיין", הפשט כאן צריך הבנה. "ומה בין, יש לעיין" ל"צריך עיון"? הראשון פותח והשני מסיים. ב"צריך עיון" משאירים בחינת, תיקו'. ואילו, יש לעיין' רוצה לומר: נעניין באמת בדבר²⁶. חכמי הנפש אומרים, "הסגנון הוא האדם" ובודאי יש באבחנה זו כדי לשקף.

כימי הזעם וההשמדה, שהחלו עם פרוץ מלחמת-העולם-ב', הוסיף רבי דוד לעמוד על משמרתו בישיבת "אהל תורה" כל משך ימי קיומה. הוא גלה ביחד עם התלמידים מברנוביץ' לוילנא, משם לטרוקי, ולסמילישוק, כשאנו חדל מהרבצת תורה ומגיד שיעוריו אף בשעות הטרופות ביותר. ביום שבת קודש פרשת בהעלותך, י"ט סיון תש"א, עצרוהו הכולשביקים ונשלח לעבודת-כפיה במחנה ריכוז נידח בשם מיז'וויז'י-גורסק סמוך לגבולות פינלנד, שמה התענה חדשים אחדים בקור העז וברעב, לפי שסרב להתגאל במאכלי טריפה וניזון רק בלחם יבש ומים במשורה. מעריצים בני תורה, שכניו למעצר, השיגו בעדו מתוך סיכון רב מעט חופני גריסים לבישול דייסה, אך רבי דוד מיאן להשתמש בקדירה בלתי-כשרה, והשרה במים את הגריסים לאכילה כשהם חיים. כתוצאה מתזונתו זאת ניגף במחלת מעיים קשה, נאלצו לאשפז אותו בבית חולים של המחנה, ומצבו הלך והחמיר מיום ליום. בראש-השנה תש"ב הביע את משאלתו לשמוע קול שופר. ביום שני של ראש-השנה, אחרי התקיעות, קרבה שעתו. ברגעיו האחרונים קרא רבי דוד לשני יהודים שחלפו על פני מיטתו, אמר: "היו עדים למותי, לבל תישאר זוגתי עגונה... כך הוא הדין..."²⁷

26. הרב ש. י. זווין: "סופרים וספרים" (פסקים פירושים וחידושים) תל-אביב תשכ"א עמ' 320 בפרק הערכה ל"מקדש דוד" ח"ד.

27. כנ"ל מס' 20.